

Сергій Куценко

**ЦІЛЕСПРЯМОВАНА ПОЗИТИВНА МОТИВАЦІЯ
СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ НА ВІРУ В СВОЇ ТВОРЧІ СИЛИ
У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ЗАСОБАМИ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ**

У статті проаналізовано проблему позитивної мотивації студентів-хореографів у процесі формування творчого потенціалу засобами народно-сценічного танцю. З'ясовано сутність і структуру мотиваційної сфери майбутнього вчителя хореографії. Визначено, що формування творчого потенціалу засобами народно-сценічного танцю буде ефективним в наслідок цілеспрямованої мотивації навчання, пізнання, творчої активності, професійного зростання, самовдосконалення та самовираження.

Ключові слова: *творчий потенціал, цілеспрямована позитивна мотивація, майбутній вчитель хореографії, народно-сценічний танець.*

В статье проанализировано проблему положительной мотивации студентов-хореографов в процессе формирования творческого потенциала средствами народно-сценического танца. Выяснено сущность и структуру мотивационной сферы будущего учителя хореографии. Определено, что формирование творческого потенциала средствами народно-сценического танца будет эффективным вследствие целенаправленной мотивации обучения, познания, творческой активности, профессионального роста, самосовершенствования и самовыражения.

Ключевые слова: *творческий потенциал, целенаправленная положительная мотивация, будущий учитель хореографии, народно-сценический танец.*

The article analyzes the problem of positive motivation of students-choreographers in the process of formation creative potential by means of folk-stage dance, which, according to the author, is the main concept used to explain the motive force and source of inspiration in the process of creative activity. The essence and structure of the motivational sphere of the future teacher of choreography are revealed. It is determined that the formation of creative potential by means of folk-stage dance will be effective due to the purposeful motivation of learning, cognition, creative activity, professional growth, self-improvement and self-expression.

The author states that the creative performance of the future teacher of choreography in the process of dance activity depends on his attitude to this

activity, which is based on the leading motives, designed to direct and regulate it, linking the results of actions with the basic needs of the individual. By providing a full sense of their own abilities, motives, needs and goals, they give a unique impetus to boost process efficiency of forming the creative potential of the student-choreographer by means of folk-stage dance.

Key words: *creative potential, purposeful positive motivation, future teacher of choreography, folk-stage dance.*

У сучасних наукових дослідженнях активно вивчаються шляхи і засоби підготовки майбутніх учителів хореографії. З позицій підвищення якості надання освітніх послуг переглядаються всі основні компоненти педагогічного процесу, аналізується їхній потенціал. Та все ж основним завданням вищих педагогічних навчальних закладів є підготовка педагога нової формації: компетентної, конкурентоспроможної особистості для роботи в динамічно мінливих умовах, здатної самостійно і творчо вирішувати професійні завдання і здатної до подальшого саморозвитку та самоосвіти. У дослідженні проблеми професійної підготовки студентів-хореографів, формуванні їх творчого потенціалу особливе місце займають питання, пов'язані з позитивною мотивацією майбутнього вчителя танцю.

Вітчизняні та зарубіжні психолого-педагогічні дослідження в цьому напрямку багатоаспектні. Сутність мотивації, її природа та структура детально вивчена у працях Б. Ананьєва, В. Асєєва [1], Дж. Аткинсона, Г. Балла, І Беха [2;], Л. Божович [3; 4], Є. Ільїна [6], О. Клепікова, І. Кучерявого [8], В. Лазарєва, К. Левіна, В. Леонтєва [10], Б. Ломова, А. Маслоу [20], О. Матюшкіна [13], Ж. Ньютена [11], В. Петровського [7], С. Рубінштейна, А. Шуміліна [19], М. Ярошевського [7] та ін.; проблему формування стійкої творчої мотивації у майбутніх учителів розкрито в роботах О. Абдулліної, В. Андрєєва, І. Зязюна, В. Кан-Каліка, Н. Кичук, Н. Кузьміної, О. Куцевол, А. Мудрика, М. Нікандрова, М. Поташника, С. Сисоєвої [15] та ін.; мотивацію творчої діяльності у процесі підготовки майбутніх учителів мистецтва розглянуто у наукових розвідках

С. Забрєдовського [5], О. Комаровської, Н. Миропольської, О. Музики, О. Олексюк, Г. Падалки [12], О. Рудницької, О. Соколової, С. Соломахи, А. Скопич, О. Щолокової та ін.

Аналіз наукових досліджень доводить, що означена проблема залишається малодослідженою у системі хореографічної освіти, а саме у процесі формування творчого потенціалу студентів-хореографів засобами народно-сценічного танцю, що і зумовило мету статті.

Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю передбачає його залучення до систематичної творчої діяльності протягом усього періоду навчання. Адже творчий розвиток особистості відбувається у творчому процесі, у прагненні до творчості. Процес становлення творчої особистості майбутнього вчителя хореографії не можливий без позитивної мотивації, яка є основним поняттям, що використовується для пояснення рушійної сили і джерела натхнення у процесі творчої діяльності.

З точки зору науковців, мотив розглядається як спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреб суб'єкта [7, с. 209]. За дослідженням В. Леонтьєва, мотив здатний впливати на розвиток самого себе, своєї діяльності, своїх здібностей, можливостей [10, с. 37].

Розділяємо думку В. Асєєва, що мотивація включає в себе всі види спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, цілі, ідеали, де в найбільш широкому розумінні мотивація іноді визначається як детермінація поведінки загалом [1, с. 7]. Мотивацію трактуємо як внутрішній стан особистості, який визначає спрямованість її поведінки, ступінь її власних зусиль і наполегливості при зіткненні з проблемою.

Мотивовані студенти найбільш схильні до наполегливості і послідовності в діях. Позитивна мотивація, поєднана із творчими можливостями майбутнього вчителя, покликана забезпечити високий результат протікання освітнього процесу. У такому випадку результат

діяльності студентів носитиме осмислений характер, спрямований на пошук новітніх форм і методів роботи у процесі професійної діяльності. Студент, що йде таким шляхом, – це особистість із яскраво вираженими показниками творчого потенціалу, що виявляються у прагненні досягнути високого результату, одержуючи задоволення від діяльності, яка має значне місце в його потребах. Варто зазначити, що ефективність цього процесу значною мірою залежить від цілеспрямованості позитивної мотивації студента-хореографа, яка є потужним інструментом у діяльності, що пробуджує віру в свої творчі сили. Саме тому, значну роль у процесі народження мотиву діяльності відграє цілеспрямованість, яка веде особистість майбутнього педагога танцю до бажаного результату.

Позитивна мотивація забезпечує свідоме прагнення студента до поставленої цілі як суб'єктивного образу майбутнього результату [2, с. 243]. Рух до постановки нових цілей – це вираження фундаментальної характеристики мотивації, а саме прагнення вийти за межі вже досягнутих цілей. Ця тенденція діє у межах більш специфічних поведінкових потреб людини й орієнтує її дії на розвиток [11, с. 219].

Цілеспрямованість визначає конкретний стан особистості, метою якого є досягнення кінцевого результату протягом певного терміну. Спрямованість на ціль виявляється у прагненні керуватись у своїх діях виключно стійкими та виваженими переконаннями. Постановка цілей, безумовно, звільняє приховані резерви особистості та спонукає до активної роботи над їх досягненням.

Постановка нових завдань і цілей сприяє підтримці творчого потенціалу, оволодінню більш складними видами творчої діяльності, оскільки функціонування у відпрацьованому вигляді діяльності знижує енергетичний тонус і творчий потенціал [5, с. 215]. Отже, ціль є свідомим образом прогнозованого результату, на досягнення якого спрямована дія. Ціллю процесу вивчення народно-сценічного танцю є максимальна

реалізація творчого потенціалу та високого рівня професійної майстерності особистості майбутнього вчителя хореографії.

«Важливим завданням навчально-виховної діяльності, спрямованої на всебічний розвиток людини, – за словами В. Сухомлинського, – є віра у свої творчі сили, розум, волю, наполегливість. Адже відчуття своєї могутності – це крила вільнодумства людини» [16, с. 105]. Віра, як результат попередньої роботи свідомості, проявляється у здатності прогнозувати кінцевий результат до того, як він стає відомим, що виявляється у підвищеному настрої, у стані безтурботності, у вищому щасті. Вище щастя людини саме й полягає в тому, що вона усвідомлює в собі творчі сили, бачить себе як творця [16, с. 472].

Українським важливим завданням педагога-хореографа на етапі формування творчого потенціалу студента на заняттях народно-сценічного танцю є його, по можливості, позитивна оцінка, а також відзначення успіхів як результату творчої діяльності. Така тактика педагога позитивно впливатиме на посилення віри студента в себе, у свої творчі сили. Силу віри у власні творчі можливості характеризує: рішучість у виборі певних дій; упевненість у здійсненні конкретного вчинку; наполегливість у процесі реалізації творчого задуму; відсутність психологічних бар'єрів (низької самооцінки, надмірної самокритики, страху перед помилкою чи невдачею); домінування власних переконань при нав'язуванні чужих припущень; спрямованість на досягнення цілі за будь-яких умов.

Відомо, що продуктивність творчої діяльності певним чином залежить від особистісного ставлення до неї, від наявності потреби в ній. Досліджуючи проблеми теорії творчості, А. Шумілін писав, що діяльність людини здійснюється заради задоволення своїх потреб. Потреби є найважливішою і вихідною умовою людської діяльності. Дослідник вважав потребу першою ланкою в будь-якому циклі діяльності [19, с. 28].

Потреба безпосередньо спонукає до активності, спрямованої на задоволення цієї потреби. Вона є внутрішнім стимулом поведінки і діяльності. Згідно з концепцією професора Л. Божович, потреби лежать в основі всіх інших збудників поведінки. Потреба безпосередньо спонукає до активності, спрямованої на її задоволення [4, с. 169–170].

На нашу думку, потреба відображає стан особистості, який здійснює регулювання поведінки та визначається спрямованістю мислення і волі людини. Задовольняючи потреби, людина розвивається як особистість, спектр її можливостей розширюється.

Слушно наголошуючи на тому, що виникнення потреб високого духовного порядку, наприклад, потреби в пізнанні, у мистецтві, у творчості, у досягненні моральних і суспільних цінностей, необхідне для повноцінного формування особистості людини, Л. Божович зазначає, що відсутність зростання цих потреб обов'язково веде спочатку до застою особистості, а потім і до її розпаду [3, с. 261].

У педагогічному процесі студент є суб'єктом діяльності через мотивацію навчання, пізнання, творчої діяльності, творчого зростання, самовдосконалення, самовираження та професійного зростання. Мотивація навчання студента-хореографа тісно пов'язана з тенденцією продовження навчальної діяльності, виконанням складних завдань, а найголовніше, – ефективністю засвоєння навчального матеріалу. Про наявність у студента мотивації до навчання свідчить рівень його успішності у навчанні, яка виявляється у відвідуванні занять та оцінках. Мотивація навчальної діяльності здійснюється насамперед внутрішніми мотивами, коли потреба особистості в пізнанні концентрується на предметі діяльності, а також зовнішніми мотивами (престиж спеціальності (вишу), обов'язку, необхідності та ін.). Провідна роль у процесі мотивації студентів-хореографів відводиться змісту навчального матеріалу та організації навчально-виховної діяльності. Ця ланка роботи виконується у процесі

проведення зі студентами лекцій, навчально-виховних бесід, дискусій розвивального і виховного значення, екскурсій, майстер-класів, зустрічей з авторитетними постатями з метою викликати інтерес до цієї діяльності, який би характеризувався зацікавленістю та допитливістю.

Ключовими характеристиками народної танцювальної культури є моральність, естетичність, інтелектуальність, працелюбство та фізична досконалість. Їй притаманне домінування внутрішніх мотивів життя, визнання праці однією з головних цінностей життя, соборність суспільного життя, історична пам'ять як здатність відчувати свою належність до минулого і свідомість відповідальності за майбутнє. Варто відзначити, що одним із важливих завдань педагога є забезпечення доброзичливих стосунків між учасниками навчального процесу, прояв педагогічного оптимізму, що полягає в очікуванні від кожного студента високих результатів та вірі у їхні досягнення, а також створення атмосфери емоційного комфорту, з наданням студенту права на вибір.

Вибір, спрямовуючи творчу активність особистості майбутнього педагога-хореографа, мотивує її, тобто енергетично забезпечує подальші вчинки. Визначальною умовою ситуації вибору, як зазначає Г. Падалка, є можливість прийняти різні рішення. Студент постає перед необхідністю вибору, правильність якого характеризується багатоваріантністю. Істотною рисою ситуації, що забезпечує їй стимулювальний вплив, професор Г. Падалка вбачає необхідність прийняття такого рішення, яке мало б для студента важливе значення (пов'язане з його навчальними планами, змістом майбутньої діяльності, досягненням результативності в підготовці до професійних дій [12, с. 13–14].

На нашу думку, ситуація, яка вимагає певного вибору, є сигналом нагального підвищення відповідальності за нього, за його зміст. І ця нагальність необхідна для постійного творчого руху. Вважаємо, що вибір, який доводиться здійснювати студенту у процесі виконання творчого

завдання, завжди передбачає рішучість, мужність, сміливість, що, у свою чергу, формує позитивні мотиви майбутнього вчителя хореографії, які мають вагомe значення у процесі формування його творчого потенціалу.

«Загальною характеристикою і структурним компонентом творчого потенціалу людини, – зазначає С. Сисоєва, – є пізнавальна потреба, яка складає психологічну основу пізнавальної мотивації» [15, с. 131]. Трактуючи пізнавальний розвиток як творчий процес, внутрішнє джерело розвитку творчості, О. Матюшкін також убачає його в пізнавальних потребах, які спонукають людину до творчої активності [13 с. 153].

У результаті дослідження нами було встановлено, що творча діяльність студента-хореографа значною мірою пробуджується пізнавальними мотивами, які ґрунтуються на інтересі студентів до змісту матеріалу і майбутньої професійної діяльності, а також мотивами досягнення, в основі яких лежить прагнення до успіху. На нашу думку, пізнання є справжнім двигуном розвитку особистості. Це пов'язано не тільки з тим, що ця потреба забезпечує набуття знань, але і з тим, що для розвитку творчої особистості необхідно, щоб розумова діяльність протікала на тлі яскраво виражених позитивних емоцій – почуття радості, задоволення, успіху. У пізнанні, за наявності задоволення становлення творчої особистості відбувається майже непомітно, швидко і легко.

«Створення такого відчуття, – наголошував В. Сухомлинський, – важливе завдання педагога у вихованні постійного бажання оволодівати все новими й новими знаннями» [17, с. 12]. Адже знання несуть у собі виховний потенціал для становлення, формування живого, творчого розуму [16, с. 94].

Особливості сучасної реконструкції хореографічної освіти створюють такі умови в діяльності педагога, у якій він не може здійснювати навчальний процес на належному рівні, не зміцнюючи і не поглиблюючи пізнавального інтересу студентів до творчої діяльності.

Пізнавальний інтерес є одним із найважливіших мотивів навчання у структурі мотивації майбутнього вчителя хореографії, який формується в навчально-творчій діяльності. Формування пізнавальної мотивації, спрямованої на саме завдання безвідносно до зовнішньої ситуації, у якій вона дана, має величезне значення в розвитку розумових здібностей для досягнення успіху в навчанні. Багатьма педагогами особливо підкреслюється важливість наявності потреби у творчих якостях особистості майбутнього вчителя, які неможливо сформувати без пізнавальної мотивації. Така тенденція вказує на необхідність формування у майбутніх учителів хореографії професійної мотивації, в основі якої повинен бути пізнавальний інтерес.

Інтерес є пізнавальною потребою людини, яка спонукає до прояву творчості. Спеціаліст у галузі психології танцю Л. Роговик визначає інтерес як складову спрямованості, форму мотиву; мету, яка емоційно переживається; мету, на яку спрямована діяльність. Наголошує, що успішність діяльності підвищується тоді, коли вона супроводжується інтересом [14, с. 188]. Інтерес визначається мотиваційним джерелом розвитку креативності, підтримкою творчої активності на оптимальному рівні [6, с. 26]. Характерно, що задоволення існуючих інтересів не призводить до пасивності, а викликає нові інтереси.

Наявність інтересу формує схильність до занять одними видами діяльності та неприйняття інших. Пізнавальний інтерес є одним із значних чинників для процесу вивчення теорії і методики народно-сценічного танцю, у якому чітко виражена об'єктивна пізнавальна інтелектуальна праця. Народно-сценічний танець надзвичайно багатий і різноманітний. Пізнавати з його джерел можна нескінченно. Ґрунтуючись на праці, побуті, історії та культурі, народний танець є відображенням життя народу та художнім вираженням його почуттів. Вивчення основ народного танцю допомагає усвідомити неминуще значення народної творчості у

виникненні і становленні різних видів і форм хореографічного мистецтва. Практика свідчить, що чим глибші і ґрунтовніші знання з народної хореографічної творчості майбутнього педагога-хореографа, тим цікавіша і продуктивніша його творча діяльність.

Не менш важливою для процесу становлення педагога-хореографа, формування його творчого потенціалу є мотивація творчої діяльності. Як відомо, творчість є найбільш природною формою втілення потреби в пошуку. Для творчо обдарованих людей неперервний пошук нового, нестереотипного втілення нових творчих експериментів дає набагато більше морального та естетичного задоволення, ніж сам результат.

Творчість є оптимальною формою пошукової активності. У процесі творчості, коли єдиною метою є пізнання, жодна невдача не примусить людину припинити пошук, адже негативний результат – теж результат, він означає тільки те, що зону пошуку треба розширити [14, с. 221].

Творчість як провідна форма розвитку особистості виступає потенційною можливістю реалізації потреби в пошуку. Вважаємо, одним із основних завдань, що стоїть перед педагогом у процесі вивчення теорії і методики народно-сценічного танцю, є стимулювання творчої активності. Стимулювання творчої активності відбувається у діяльності вчителя, яка спрямована на формування мотивів творчої діяльності й підвищення наявного рівня творчої активності на конкретному навчальному занятті до необхідного і достатнього, тобто такого, що забезпечує виконання запланованої вчителем мети та конкретних творчих завдань [15, с. 202]. Визначається творча активність особистості ступенем пізнання нею власних творчих потенцій і повнотою їх використання у плануванні своєї діяльності і саморозвитку [8, с. 41].

На думку багатьох науковців, що вивчають природу творчості особистості, в людині насамперед закладене прагнення до творчості, діяльності, перетворення. Бажання задовольнити потребу у творчості стає

фундаментом для формування творчої мотивації, на основі якої відбувається формування творчого потенціалу особистості.

Змістовне наповнення орієнтованості на творчість у всіх ланках діяльної активності людини створює фундамент творчого потенціалу, а також забезпечує доведення задуму до матеріалізованого результату [18, с. 14–15]. Творчий підхід до справи є провідною домінантою продуктивної діяльності. Мотивуючи студентів до творчості, педагог-хореограф створює передумови для ціннісного вибору шляхів розв'язання творчих завдань, забезпечує усвідомлення творчої позиції студента. Безумовно, важливою у процесі формування творчого потенціалу студента-хореографа є мотивація на самовдосконалення та самовираження. Основними характеристиками такої мотивації є прагнення до найкращого виконання, на перший погляд, недосяжного завдання, потяг до вдосконалення і вираження власної професійної майстерності. Завдяки мотивації на самовдосконалення та самовираження танцюрист готовий виконувати складні елементи велику кількість разів упродовж довгих та виснажливих годин репетицій, змінюючи форму руху, досягаючи досконалості та завершеності у танці, впевнено крокуючи до еталону професіоналізму. Мотивація професійного зростання посідає чи не основне місце в мотиваційній структурі особистості студента-хореографа. Досконалість виконавської, педагогічної та постановчої майстерності майбутнього вчителя танцю є основною метою як студента, так і педагога. Тому важливість професійного росту беззаперечна.

Отже, творча продуктивність майбутнього вчителя хореографії у процесі танцювальної діяльності залежить від його ставлення до цієї діяльності, яка базується на провідних мотивах, покликаних спрямовувати і регулювати її, пов'язувати результати дій з основними потребами особистості. Забезпечуючи повноцінне відчуття власних можливостей, мотиви, потреби та цілі надають унікального поштовху для ефективності

процесу формування творчого потенціалу студента-хореографа засобами народно-сценічного танцю.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми. Актуальними напрямками її подальшого дослідження вважаємо розробку методичних матеріалів з метою підвищення позитивної мотивації майбутніх учителів хореографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности / В. Г. Асеев – М. : Мысль, 1976. – 158 с.
2. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посібник / І. Д. Бех. – К. : «Академвидав», 2009. – 248 с.
3. Божович Л. И. Потребность в новых впечатлениях / Л. И. Божович // Психология мотивации и эмоций / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман. – М. : Астрель, 2009. – С. 258–261.
4. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Л. И. Божович. – 2-е изд. – М. : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
5. Забрედовський С. Г. Педагогічні умови розвитку мотиваційної сфери студентів хореографічних спеціалізацій в процесі фахової підготовки у вузі культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / С. Г. Забредовський ; Ін-т підвищ. кваліфік. прац. культ. – К., 1997. – 22 с.
6. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 444 с.
7. Краткий психологический словарь / Л. А. Карпенко. ; [под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
8. Кучерявий І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості : навч. посібник / І. Т. Кучерявий, О. І. Клепіков. – К. : Вища школа, 2000. – 288 с.

9. Куценко С. В. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – Теорія і методика виховання / С. В. Куценко; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2015. – 315 с.
10. Леонтьев В. Г. Мотивация и психологические механизмы ее формирования / В. Г. Леонтьев. – Новосибирск : ГП «Новосибирский полиграфкомбинат», 2002. – 264 с.
11. Нюттен Ж. Мотивация, действие и перспектива будущего / Под. ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2004. – 608 с.
12. Падалка Г. М. Музична педагогіка : курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / за ред. В. Г. Бутенка. – Херсон : ХДПІ, 1995. – 104 с.
13. Развитие творческой активности школьников / Под ред. А. М. Матюшкина. – М. : Педагогика, 1991. – 156 с.
14. Роговик Л. Психологія танцю / Л. Роговик. – К. : Главник, 2007. – 304 с.
15. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
16. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 654 с.
17. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5 – 639 с.
18. Чаплигін О. К. Творчий потенціал людини як предмет соціально-філософської рефлексії : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : спец. 09.00.03 / О. К. Чаплигін. – Х., 2002. – 33 с.
19. Шумилин А. Т. Проблемы теории творчества : монография / А. Т. Шумилин. – М. : Высш. шк., 1989. – 143 с.
20. Maslow A. N. Motivation and personality / A. N. Maslow. – New York : Harper and Pow, Publishers 1954. – 369 p.